

มหาอำมาตย์โท พระยาฤทธิการุณย์กิจ

อธิบดีศาลฎีกา

พ.ศ. ๒๔๖๒ - ๒๔๖๕

พระยากฤติกานุกรณ์กิจ

พระยากฤติกานุกรณ์กิจหรือเจ้าพระยาพิชัยญาติมีนามเดิมว่า ต้น บุนนาค เกิดเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๔๑๘ (ร.ศ. ๓๔) ที่บ้านเลขที่ ๑๐๗ ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ผังธนบุรี แขวงบางยี่ขัน เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรของ พระยาไพบูลย์ สมบัติ (เดช บุนนาค) กับนางสงวน

ท่านมีภริยารวม ๖ คน คือ นางเจิม คุณหญิงแสง คุณหญิงเกษร นางยิ้ม นางผิวและนางล้อย และมีบุตรทั้งหมด ๒๖ คน คือ

มีบุตรกับนางเจิม ๓ คน คือ นางปาน นันทภักดิ์ พระยาอิศราธิราชเสวี (เลื่อน บุนนาค) และนายจันทร์ บุนนาค

มีบุตรกับคุณหญิงแสง ๔ คน คือ นางสุนทร วาจนา นางสดับ สาลักษณ์ หลวงเมธินฤปกกรณ์ (สะดวก บุนนาค) และนางแสงเดือน บุนนาค

มีบุตรกับคุณหญิงเกษร ๑ คน คือ นายคำเดช บุนนาค

มีบุตรกับนางยิ้ม ๘ คน คือ นางเยื่อน โปษยานนท์ นายแพทย์ ยนต์ บุนนาค นายยันต์ บุนนาค ศาสตราจารย์ศ บุนนาค นางยุวดี บุนนาค นายเผด็จ บุนนาค นางยุดา บุนนาค และนายแพทย์คณัย บุนนาค

มีบุตรกับนางผิว ๓ คน คือ นางจรัสการคุณกรรม (ผดุงโถม บุนนาค) นางสาวผดุง บุนนาค และนางช้อย อัครวิทย์ (นางผดุงศิริ แสงชูโต)

มีบุตรกับนางล้อย ๗ คน คือ นายคำวิทย์ บุนนาค นางกัญญา บุนนาค นางมาลดี วสีนทร์ ร้อยตำรวจเอกตั้งมั่น บุนนาค นายดาวเลื่อน บุนนาค นายเดือนลอย บุนนาค และนางลักษณ บุนนาค

เจ้าพระยาพิชัยญาติเริ่มต้นการศึกษาของท่านเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ ด้วยการศึกษาราชการอยู่ที่บ้านบิดาโดยมีขุนศรีผลแก้วเป็นครู และในปี พ.ศ. ๒๔๒๔ หลังจากได้ทำการศึกษามาเป็นเวลา ๕ ปี ก็สามารถสอบไล่ได้ประโยค ๑ หลังจาก

นั้นท่านได้ศึกษาภาษาอังกฤษกับอาจารย์แขกบาบูแรมซามีพร้อมกับศึกษาต่อที่โรงเรียนหลวง ณ พระตำหนักสวนกุหลาบด้วยโดยทำการศึกษาอยู่ ๖ ปีก็สอบไล่ได้ชั้น ๔ ใน พ.ศ. ๒๔๓๔ แล้วจึงขอศึกษาต่อในโรงเรียนกฎหมายเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๔๔๐ และด้วยความวิริยะอุตสาหะและความสามารถของท่าน ท่านสามารถศึกษาได้สำเร็จภายใน ๑ ปี ๘ เดือน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ โดยสอบความรู้กฎหมายได้เป็นเนติบัณฑิตชั้นที่ ๑

ในด้านการทำงาน นั้นจัดได้ว่าเจ้าพระยาพิชัยญาติได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ความรู้ความสามารถของท่านมิได้จำกัดอยู่แต่ในตำแหน่งที่เกี่ยวกับวิชากฎหมายที่ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยตรงเท่านั้น ท่านยังมีความรู้ความสามารถเป็นเยี่ยมในงานทางด้านอื่น ๆ เช่น การบริหารและการเกษตรอีกด้วย ท่านเริ่มเข้ารับราชการเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๔๔๐ พร้อมกันกับการเริ่มต้นศึกษาวิชากฎหมายที่โรงเรียนกฎหมายตั้งกล่าวข้างต้น โดยเป็นเสมียนเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ และในปีเดียวกันนั้นเองก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นยกบัตรศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาศาลแพ่ง และต่อมาอีก ๑ ปี ก็ได้รับตำแหน่งเป็นข้าหลวงพิเศษจัดการที่นาในบริเวณคลองรังสิตประยูรศักดิ์และคลองประเวศบุรีรมย์อีกด้วย

เจ้าพระยาพิชัยญาติได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๒ เป็นหลวงเมธีนฤปรกร และในเดือนมกราคม ๒๔๔๖ ได้เลื่อนขั้นเป็นพระเมธีนฤปรกรและด้วยความวิริยะอุตสาหะและความสามารถของท่าน ท่านได้รับการเลื่อนตำแหน่งในหน้าที่ราชการที่ดำรงอยู่อย่างรวดเร็วโดยในปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เป็นผู้ช่วยพิจารณาพิพากษาคดีในหน้าที่ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯชั่วคราวอีกตำแหน่งหนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้เป็นอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง ในเดือนกันยายน ๒๔๕๐ ท่านได้ดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการศาลฎีกาและในปีต่อมาคือปี พ.ศ. ๒๔๕๑ ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาภักดีกานุกรณ์กิจ ต่อจากนั้นเมื่อวันที่ ๒๑ เดือนเมษายน ๒๔๕๕ ท่านยังได้รับพระราชทานยศเป็น

มหาอำมาตย์ตรี และได้เลื่อนยศเป็นมหาอำมาตย์โทเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๕๕ อีกด้วย ท่านได้ประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิตการเป็นตุลาการของท่าน เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๔๖๒ โดยได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีศาลฎีกา และด้วยผลงานที่เด่นในการปฏิบัติราชการ ตำแหน่งดังกล่าว ท่านจึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาพิชัยญาติ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๗

เจ้าพระยาพิชัยญาติได้มีบทบาททางด้านฝ่ายบริหารอย่างเต็มที่เมื่อเดือน พฤษภาคม ๒๔๖๙ โดยได้รั้งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม และภายหลังจากนั้นอีก ๑ ปี คือเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐ ท่านก็ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม และการที่ท่านได้รับพระราชทานยศเป็นมหาอำมาตย์เอกเมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคมปีเดียวกับที่ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ก็ย่อมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นได้เป็นอย่างดีถึงผลงานและความสามารถของท่าน

เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๔๗๓ ท่านได้ย้ายไปเป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตรราธิการ ซึ่งรับผิดชอบในงานด้านพืชพันธุ์ธัญญาหารป่าไม้ ปศุสัตว์ และการประมง อันเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับปากท้องของประชาชนโดยตรง และท่านก็ยังสามารถปฏิบัติหน้าที่ราชการในความรับผิดชอบใหม่นี้จนได้ผลดีแก่ประเทศชาติเช่นกัน

นอกจากราชการประจำแล้ว เจ้าพระยาพิชัยญาติดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางด้านอื่นอีกหลายตำแหน่ง เช่น เป็นนายกรรมการเนติบัณฑิตยสภา เป็นกรรมการสอดส่องความประพฤติทนายความ เป็นกรรมการและแม่กองสอบไล่ความรู้นักเรียนกฎหมายเพื่อเป็นเนติบัณฑิต และเป็นกรรมการพิจารณาคดีพิเศษอีกหลายเรื่อง

เจ้าพระยาพิชัยญาติถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๙ ขณะที่มีอายุ ๗๑ ปี เครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดที่ท่านได้รับคือ ปฐมจุลจอมเกล้า